

Förstudie Ekomuseum i Alingsås Kommun

Helena Grundberg
Thereze Almström

2018

Förstudie Ekomuseum
Helena Grundberg
Thereze Almström

1. Bakgrund

Förvaltningen har under året haft i uppdrag att utföra en förstudie om konceptet Ekomuseum, för att kunna "undersöka möjligheterna att upprätta konceptet Ekomuseum någonstans i kommunen".¹

2. Vad är ett ekomuseum?

Prefixet "eko" som i ekologi och ekonomi kommer från grekiskans "oikos" som betyder hushåll. "Ekomuseum som begrepp skapades 1971 av *International Council of Museums* i Grenoble. Lokal kultur och lokal identitet är grunden i ett ekomuseum. Viktigt är att skapa förutsättningar för att natur och kulturvärden skyddas och utvecklas genom ett helhetsperspektiv på området."²

"Ett ekomuseum har ingen egentlig museibygnad och inga samlingar av föremål, bortsett från de föremål som förekommer i den ursprungliga miljön. Autentiska industri- och kulturhistoriska platser med gemensam historia kan utgöra ett ekomuseum. Tonvikten ligger på natur och kultur och visar bygden, landskapet, dess naturresurser och framför allt människan som skapat sig en tillvaro där."³

I vissa fall har avsikten varit att bevara nedlagda industrianläggningar. Ett ekomuseum kan omfatta ett stort geografiskt område med en rad kulturhistoriska sevärdheter, såsom Stiftelsen Ekomuseum Bergslagen (bildad 1990), som består av miljöer i sju kommuner med bl.a. Engelsbergs bruk, Lancashire smedjan i Ramnäs och Kanalmuseet i Hallstahammar.⁴

Ett ekomuseum kan således sammanfattas som ett geografiskt avgränsat område där lokalt kulturarv i form av t ex boende, arbete och fritid belyses. En tolkning är att det är knutet till en fysisk byggnad eller lämning som är bevarad på ursprunglig plats, för att visa på sambandet mellan landskap, äldre samhälles liv och arbetsmiljö.

3. Varför ett ekomuseum i Alingsås?

Med ett ekomuseum finns möjlighet att på ett positivt sätt skapa samverkan mellan näringsliv, föreningar och markägare att vårda, använda och utveckla natur- och kulturvärden. Genom ett ekomuseum skapas attraktiva platser för besökare och turister. Med ett ekomuseum ges möjligheten att knyta ihop stad och landsbygd, att få förståelse för bygdens utveckling, att väcka intresse, ta tillvara den kunskapskälla som finns och uppmuntra till olika former av aktivitet.

4. Undersökningsmetod

I denna förstudie har förvaltningen valt att undersöka andra ekomuseum runt om i Sverige för att, genom en jämförande analys, samla in och presentera fakta om konceptet ekomuseum.

---

¹ Kultur- och fritidsnämndens flerårsstrategi 2018-2020, s. 3

² <https://sv.wikipedia.org/wiki/Ekomuseum>

³ ibid

⁴ <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ekomuseum>

4.1 Ekomuseum i Sverige

Inför förstudien utfördes en kartläggning av Ekomuseum i Sverige. Det visade sig vara stor variation i storlek och inriktning. Några av dem är mer aktiva än andra. Efter sökningar på webben kontaktade och besökte representanter från förvaltningen några av dem.

Exempel på Ekomuseum i Sverige:

Ekomuseum Bergslagen
Ekomuseum Nedre Ätradalen
Ekomuseum Gränsländ, Strömstad⁵, historiska städer längs gränsen mellan Sverige och Norge, "historier fra grenselandet"
Emåns Ekomuseum
Ekomuseum Åtvidabergs Bruksbygd,⁶
Ekomuseum Rönneå dalgång⁷, Eslöv och Höör

4.2 Platsbesök, observationer och intervjuer

Genom besök, deltagande observationer och intervjuer har förvaltningen haft följande frågeställningar:

Hur var processarbete inför öppnandet av ekomuseum?
Hur ser det ut med personal (ekonomi, underhåll, marknadsföring, utveckling, pedagogik, målgruppsarbete)
Hur uppfattar lokalbefolkning ekomuseet (vilka förändringar har skett i samband med ekomuseets uppkomst)?
Hur uppfattas besöksmålet av besökaren?
Vad skulle ett ekomuseum ha för relevans för Alingsås kommun?

5. Ekomuseets organisation och innehåll

De platser som förvaltningen valde att besöka finns listade i bilaga 1.

Utifrån det material som förvaltningen har tagit del av; platsbesök och intervjuer ser förvaltningen ekomuseet som en modell där styrelsen utgör navet för en mängd olika aktörer, platser och miljöer.

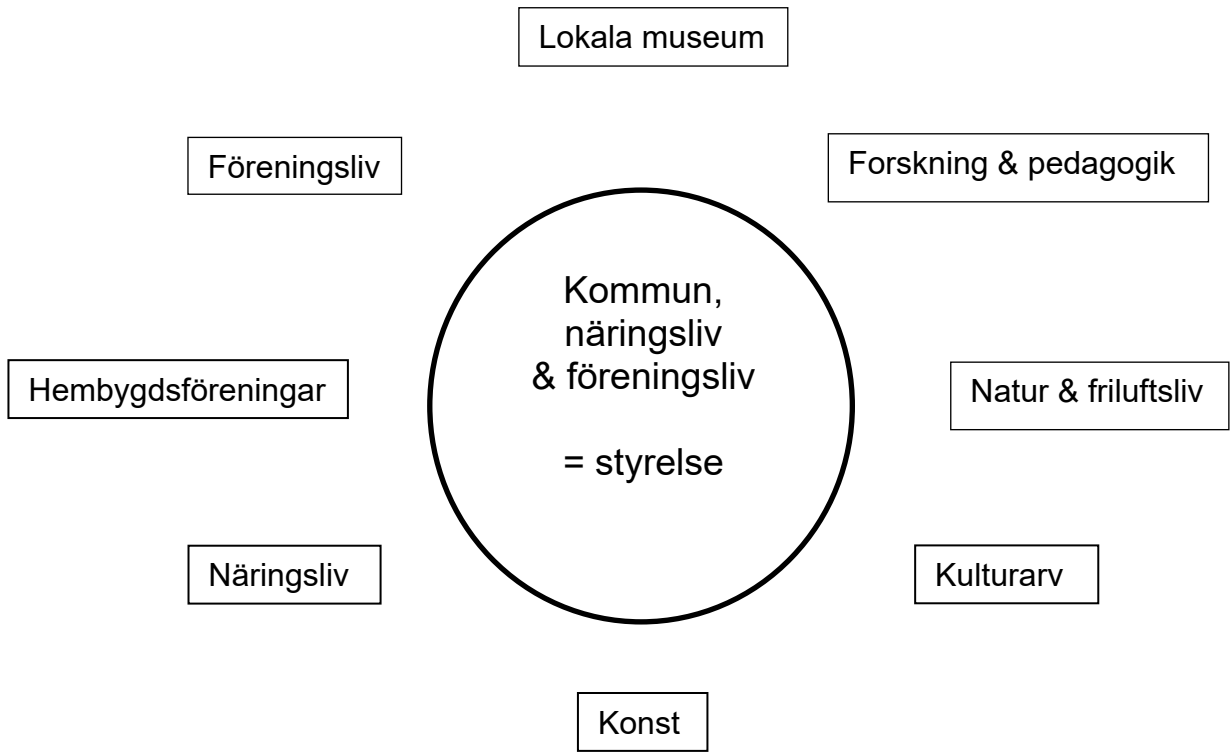
Styrelsen leder arbetet med kvalitetssäkring, vilket innebär gemensam marknadsföring, framtagande av riktlinjer, kriterier för medlemskap och underhåll av platser. Varje byggsten kring navet har stor variation i innehåll och erbjudanden.

---

⁵ <http://www.okomuseum-grenseland.org/>, hämtad 2018-10-29

⁶ Ekomuseum Åtvidabergs Bruksbygd, http://www.brukskultur.se/uploadedFiles/222_Nya%20skyltar%20i%20Ekomuseum.pdf, hämtad 2018-10-29

⁷ <http://www.naturokultur.se/Informationsskrift.pdf>, hämtad 2018-10-29

Styrelse

För att säkra samarbetet mellan kommun och föreningsliv bör ansvarsområden för respektive enhet klargöras i ett initierande stadie. Förslag på sådana kan vara att kulturförvaltning är huvudansvarig för marknadsföring, kommunikation, skötsel, vård av park och naturområden, stöd och hjälp att söka ekonomiskt stöd utifrån. Styrelsen i sin tur kan då komma att fokusera på medlemmarna och de administrativa delarna så som ansökningar eller om inte ställda krav uppfylls även uteslutning av aktörer, programverksamhet, underhåll av besöksmål med mera. Strategier och riktlinjer bör vara beslutade av kulturförvaltning och styrelse innan en eventuell lansering av ett Ekomuseum i Alingsås kan äga rum.

Tydliga riktlinjer kring vilka profiler till exempel näringsliv skall ha för att kvalificera sig är nödvändigt. Likaså övriga riktlinjer som öppettider, gemensamma projekt etc.

Samtliga besöksmål i Nedre Åtrandalen hade samma slags skylt där "Ekomuseum" är markerat. Detta gör det enkelt för besökaren att lokalisera de aktörer som ingår. Vidare publiceras det årligen en katalog med gemensam grafisk profil. Katalogen med karta och kontaktuppgifter är professionell, lättanvänd, överskådlig och en förutsättning för den som vill kunna guida sig själv genom ekomuseumlandskapet.

Lokala museer

Lokala eller privata museum i mindre skala kan finnas med som besöksmål. Detta för att göra bygden så levande som möjligt. Exempel på sådana i Alingsås närmiljö är Elektriska affären i Nossebro eller Mackmuseet i Sollebrunn.

Forskning & pedagogik

Alingsås har ett kulturhistoriskt arv där innovation och nytänkande har stått i centrum. Detta bör uppmärksammas inte bara som utställning utan också som interaktion med besökaren. Att låta besökaren röra, pröva och experimentera är en del i det livslånga lärandet som är ett prioriterat mål i visionsdokumentet "Framtidens kultur och fritidsliv i Alingsås kommun 2017-2026"⁸

---

⁸ Framtidens kultur- och fritidsliv i Alingsås kommun 2017 – 2026, s.2

Natur & friluftsliv

Naturupplevelser stimulerar till kunskap och intresse för miljövård.

Ett exempel på detta i Alingsås närmiljö är Mjörnbygdens Naturcentrum och dess planerade verksamhet i Tallhyddan. Vandringsleder, stigar och bad kan komplettera ekomuseets markerade utflyktspunkter.

Kulturarv

Specifika platser så som Karin Boyes minnessten och Stampens kvarn har en tydlig plats i ett framtida ekomuseum. Platserna kan vara med eller utan aktivitet.

Konst

Platser med offentlig konst och t ex Land art eller Artscape kan utgöra framtida besöksmål, vilka kan vara självguidande eller kompletteras med guidning.

Näringsliv

Ett nära samarbete med näringsliv är viktigt för verksamheten. Till exempel behövs det alternativa roliga familjeverksamheter. "UrNatur" med bostäder i trädkojor eller Fortidsbyn Ekehagen kan ses som lyckade exempel med tydlig kulturhistoria och ekoturism i fokus. Att det finns fika på vägen är för vissa besökare en förutsättning för ett besök.

Hembygdsföreningar

Hembygdsföreningar utgör en självklar medaktör i ett ekomuseum.

Föreningsliv

Ett brett utbud av konst-, kultur- och friluftsföreningar är byggstenarna i ett ekomuseum.

6. Slutsatser

Ekomuseets målgrupp är besökaren. Utan den nyfikna besökaren är själva målet med ekomuseet passerat.

För att nå målgruppen behöver modellen, enligt representant från Nedre Älvdalen, stöd av kommunen. Ekomuseet bör liksom i Nedre Älvdalen ledas av en styrelse med näringsidkare och föreningar med eldsjälar. Men det bör finnas ett kontrakt där kommunen deltar i styrelsearbetet med marknadsföring, underhållsplaner och utvecklingsarbete. Detta för att säkra kvalitet eftersom föreningsarbetets natur är av den karaktären att det frivilliga arbetet är mer eller mindre aktivt.

För att kommunen skall kunna vara delaktiga och ha inflytande behöver det finnas ett aktivt samarbete mellan kommun, företag och föreningar (genom styrelsearbete). I annat fall finns helt ideella initiativ som fyller en liknande funktion t ex "Retrovägen".⁹

Av de ekomuseum förvaltningen har besökt anser förvaltningen att det i Nedre Ätrandalen vara det mest genomarbetade. Där finns en aktiv styrelse, en gemensam marknadsföring, aktiv årlig kvalitetsbedömning av aktörerna med mera.

Pedagogik är ett museums kanske viktigaste fundament. Vi kan vårda och visa objekt men utan pedagogiken står sig objekten ofta okommenterade.

6.1 Koppling till turist- och besöksnäring

Ett ekomuseum är i sin form lik "Retrovägen", ett koncept som samlar besöksmål, "smultronställen", museer, butiker och evenemang. Själva namnet ekomuseum kan vilseleda då det för tankarna till ett konventionellt museum – en byggnad med samlingar – och tillsammans med "eko" för tankarna till ekologiskt producerade produkter.

Konceptet att gå tillsammans under ett gemensamt namn för marknadsföring, evenemang och att stötta varandra finns också i projektet "LAB190".¹⁰

I viss mån finns genom dessa koncept redan bitar av ett ekomuseum på kartan. Om ett ekomuseum bildas bör namnet diskuteras. Ekomuseum i andra delar av landet är ambassadörer för varandra, vilket hjälper marknadsföringen. Däremot är begreppet inte så vedertaget, det kan vilseleda och framstå som något annat än det är.

Det finns också goda exempel på andra samverkansformer, exempelvis Bergum Gunnilse Utveckling, där företagare, odlare, uppfödare, hantverkare och kreativa näringar går ihop i en förening för att tillsammans kunna verka i och stärka den lokala bygden.¹¹

Konceptet bör kopplas till turismnäringen och bör satsas på enligt den handlingsplan som tagits fram för turism- och besöksnäringen. Handlingsplanen beskriver fokusområdena kultur-, natur- och matturism, vilket är i linje med ett ekomuseums innehåll. Förstudien för Ekomuseum pekar ut några av de aktiviteter och åtgärder som behövs inför upprättande av eventuellt ekomuseum. Dessa är direkta paralleller till de aktiviteter och åtgärder som handlingsplan för turist och besöksnäring identifierat:

---

⁹ <http://www.retrovagen.se/>

¹⁰ http://www.vastarvet.se/tjanster_och_projekt/aktuella-projekt/lab190/

¹¹ <http://bergum-gunnilse.se/nyheter/arbetsgrupper/>

Utveckla den digitaliserade turist- och besöksnäringen

Ekomuseum bör också kopplas mot målet att digitalisera besöksnäringen. Här skulle samverkan med Samhällsbyggnadsavdelningens GIS-avdelning stärka med exempelvis GIS-kartor. Besöksmål kan då beskrivas, visas och kategoriseras. Ekomuseum behöver en katalog med karta, gärna fysisk men också digital där möjlighet till mer information kan ges. Gärna också en app, gärna också som "Backpacker". Attraktivt, vägledande, kunskapshöjande, intresseväckande.

Inventering av besöksmål, evenemang och ny service samt kompetens

Ekomuseum kan upprättas på begränsat tema eller geografiskt område. För att göra eventuellt urval behöver kultur- och naturarv identifieras. Kulturhistoriska miljöer, platser, lämningar, byggnader etc. Lokala producenter, näringsidkare och föreningsverksamhet som kan kopplas till ekomuseum likaså. Handlingsplanen för turism- och besöksnäring nämner LAB190. Även varumärkesstrategiskt arbete bör kopplas.

Utveckla och paketera utbudet av produkter och koncept utifrån fokusområdena kulturturism, naturturism samt måltidsturism

Efter inventering, välja tema, inriktning, urval. Utvecklingsgrupp för stärkt samverkan, marknadsföring, gemensamma aktiviteter.

Skapa en organisation med samverkanspartners i syfte att få en effektiv besöksnäring

I syfte att få ett ekomuseum med bredd och kvalitet. Som ovan. Arbetsgrupper, utvecklingsgrupper genom lokala producenter, näringsidkare och föreningsverksamhet.

Kompetens

Det som förväntas av "museets medverkan" och kompetens. Vårdar, guider, utställningsdesign, pedagogik, antikvarisk kompetens.

Utbilda guider

Pedagogik, guidning, antikvarisk- och utställningskompetens samt samordning, marknadsföring och kommunikation. Tillgänglighet, transport i form av t ex chartrade bussar och turer. Guidade besöksmål och turer.

Bilaga 1 Besökta platser:

Nedre Ätrandalen:

Övre delen:

Florist

Ulvanstorp, tunnbrödsbageri, gård, får/kor, naturstig

Funtaliden, dofuntsbrott, historien om de "lånade" dopfuntarna

Källsjö mejeri, tillverkning

Kärnebygds kvarn, vattendrivet sågverk, permanentat vid efter 60-tal,

Nedre delen:

Ekomuseum Berte museum, lantbruksverktyg mm

Ekomuseum Gudmundsgården, gård och tillverkning, butik och gårdscafé

Ekomuseum Treuddarna, lämning (Sveriges största treudd (grav från järnåldern i spec form).

Ekomuseum Hällkista, lämning

Ekomuseum Tunnbinderi

Ekomuseum Sandbolet

Ekomuseum Hagbards galge, ristningar och skådespel

Ekomuseum Gravfält, (Särestads gravfält och Hagbard kulle, skyltat av Lst och Spår av år.

Skyltat Ekomuseum Särestads gravfält.)

Årstad kyrka

Ekomuseum Byggnadsvårdsbutik

Ekomuseum Kulturstig

Ekomuseum Fågelboet, författares barndomshem

Ekomuseum Konstsmide, Loricks smedja

Ekomuseum Luftvärnstornet

Emåns Ekomuseum, Bodafors

UrNatur

Ekehagens Forntidsby

Glaset Hus

Urval av besöksplatser på Kulturvägen, Ekomuseum:

Karins lada, Strängsered

Kronogården

Limmareds Gårdsbutik

Basta kvarn

Wilhemsro Gård

Hotell Waxblekaregården

Eksjö museum

Bilaga 2. Förslag på besöksmål och kriterier att beakta.

För utveckling av de platser som väljs kan följande kriterier finnas:

- naturslingor
- tillgänglighet (flera perspektiv)
- kulturarvsperspektiv
- hantverk/lokalproducerat
- ekologiska och klimatsmarta perspektiv
- samhällsaktuellt och historiskt värde
- guidade visningar

Förslag och exempel på presumtiva platser som kan ingå i ett ekomuseum:

Naturupplevelser

Brobacka
Erska lunde och by
Gräfsnäs slottspark och kärleksstigen
Hjortmarka naturreservat
Nolhaga
Risveden
Risön
Rödeneplatån
Stadsskogen
Stora Färgen
Stynaborg
Vikaryd
Ödenäs – Ömmern
Östad Kyrkopark & Torins trädgård

Näringsliv

Rekoringen – när och lokalproducerade varor
Nolbygårds ekobageri och kafe
Kaffekoppen i Sollebrunn (ekologiskt?)
Skattegårdens lantost i Magra
Brobacka kaffestuga (ekologiskt?)
Hus till Hus

Kulturarv

Alingsås museum (utgångspunkt)
Alingsås innerstad
Antens västra strand (Långareds och Erska sn) (stationsmiljö)
Erska sn (bymiljö)
Hemsjö-Ingared (odlingslandskap med fornlämnings- och vägmiljöer)
Mellbydalen (Fornlämningsmiljö, Vägmiljö, Kyrkomiljö, Kvarnmiljö)
Stampens kvarn
Nolhaga smedja
Anten-Gräfsnäs Järnväg
En resa i tiden
Bälinge/Magra kyrka
Fattighusbron
Nolhaga slott
Alingsås dock- och nalle museum
Stora Mellby mekaniska museum
Stora Mellby lanthandelsmuseum

Mjörn ångbåtsförening S/S Herbert
Milstenarna i Alingsås Kommun
Rolfshög, Rolfsgrav, Rolfskullen
Karin Boyes sten